

“ METEPEC SERAMİK HAYAT AĞAÇLARI VE ÇAĞDAŞ YORUMLARI ”

Prof. S. Sibel SEVİM*

Araş. Gör. Duygu Kahraman* Araş. Gör. Gökçe Özer**

ÖZET

Geleneksel üslup ve biçimle kurulan organik bağ, sanat ve sanatçı açısından eserlere yansımada büyük önem taşımaktadır. Geçmiş eserleriyle günümüze taşıyan sanatçı, izleyiciye tarihe tanıklık etme olanağı da sunmaktadır. Geleneksel anlatım ile etkileşim içerisinde olan resim, heykel ve seramik gibi plastik sanatlar alanında verilen çağdaş eserler günümüzü anlamak adına da birer araç olarak görev yapmaktadır. Geçmişten günümüze gerek simgesel anlatımda gerekse dekoratif amaçla kullanılan hayat ağacı motifi, çağdaş eserlerde kullanılan geleneksel figürlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede hayat ağacı motifinin Meksika seramiklerinde kullanımına ve çağdaş seramikler üzerine nasıl yansıdığına değinilmiştir. Araştırmamız kapsamında hayat ağacı figürünün simgesel anlamları ve biçimleri incelendikçe kültürlere göre çeşitlilik gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu çeşitlilik içerisinde Meksika geleneksel seramik sanatında yer alan Metepec seramik hayat ağaçları, hem biçimsel hem de kavramsal yönleriyle ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, Metepec seramik merkezinde üretime devam eden çağdaş seramik sanatçıları kendi üsluplarıyla üretmekte oldukları seramik hayat ağacı heykelleri ile geleneksel sanatlarına sahip çıkmakta ve bu sanat alanını çağdaş bir boyuta taşımaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Hayat Ağacı, Metepec, Seramik

*Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Seramik Bölümü, Eskişehir/Türkiye

**Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Seramik Anasanat Dalı,

“ METEPEC CERAMICS TREES OF LIFE AND CONTEMPORARY INTERPRETATIONS “

Prof. S. Sibel SEVİM*

Res. Asst. Duygu Kahraman* Res. Asst.Gökçe Özer**

ABSTRACT

Organic connection established by traditional style and form has a great importance of its reflection on works in terms of art and artist. The artist who brings past into the present offers a chance to the viewer to be the witness of history. Contemporary works which have been produced in plastic arts such as painting, sculpture and ceramics and that have an interaction with traditional expression play roles as means of understanding today. The pattern of tree of life which has been used both symbolically and decoratively from past to present appears a traditional figure in contemporary works. Within the extent of our research, when the symbolic meanings and forms of the tree of life are observed it is seen that it varies from culture to culture. In this variety, the tree of life in Metepec ceramics in Mexico comes to the foreground. In this context, the contemporary ceramics artists that produce in Metepec ceramics centre claim their traditional art with the trees of life that they form with their own styles and carry this field of art one step further to a contemporary dimension. In our research which is supported as a scientific research project by Anadolu University, the examples of ceramics trees of life produced in Metepec ceramics centre are analyzed stylistically and conceptually.

Keywords: Tree of Life, Metepec, Ceramics.

*Anadolu University, Faculty of Fine Arts, Department of Ceramic and Glass Arts, Eskisehir

** Anadolu University, Graduate School of Fine Arts, Department of Ceramic Arts, Eskisehir

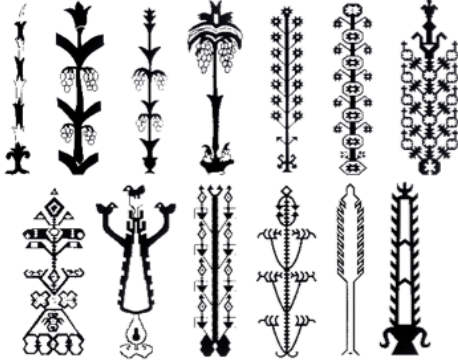
GİRİŞ

İnsanoğlu yüzyıllar boyunca nesnelere ve kavramları sembolleştirek hem iletişim kurmuş hem de bu semboller aracılığıyla duygu ve düşüncelerini aktaran sanat eserleri oluşturmuşlardır. Bu sembolik anlatım sonucunda ortaya çıkan somut değerler geçmiş günümüze taşımakta ve insanoğlunun tarihine de ışık tutmaktadır.

Olayları yorumlamaya ve inançları anlatmaya yarayan semboller sistemi, simgecilik olarak da bilinmektedir. Sembolik anlatımında sıklıkla kullanılan figürlerden bir tanesi de ağaçtır. Ağacın sembolik anlatımında önemli bir yere sahip olmasının nedeni barınma, beslenme ve inanç gibi insanların temel ihtiyaçlarını karşılamada kullandığı bir varlık olmasıdır. “Ağaçlar hakkında ilk devirlerden bu yana hemen hemen bütün toplumlar çok sayıda mit ve inanç geliştirmişlerdir; öyle ki ağaç, insanoğlu için ruhsal, fiziksel ve öteki dünyanın sürekli kutsallığını ve hayatı simgeleyen doğal bir form olmuştur ve genellikle tanrısallığı ya da dinsel bir oluşumu simgelemiştir” (Yılmaz (2012)). Bu bağlamda ağaçlar hem inançlar sisteminde hem de sanat eserlerinde önemli figürlerden biri haline gelmiştir.

Hayat ağacı farklı inançların ve kültürlerin ortak bir simgesi olarak yer almaktadır. Ağaç figürünü kutsal bir sembol olarak ele aldığımızda Üçer (2007:13)’in belirttiği gibi inanç ve düşünce sistemleri içinde önemli bir yere sahip olan ‘Dünya Ağacı’ ya da ‘Hayat Ağacı’ Totemizm, Animizm ve Natürizm gibi kurucuları olmayan ilk dinler ve kültürlerde, Budizm, Manihaizm, Şamanizm ve kitabi dinlerde (İslâmiyet, Musevilik, Hıristiyanlık) karşımıza çıkmaktadır. Bu ortak simge önceleri belli bir ağacı işaret etmemiş, sonradan kültürlerin farklı özellikleri sayesinde çınar, kayın, tuba, servi, elma ve şeftali ağacı gibi pek çok ağaç türü de kutsal olarak kabul edilmiştir. Öztekin(2008)’ in belirttiği gibi hayat ağacı olgusu; kadim dinlerde mitoloji ve efsanelerde yer almış, eski Avrupa dinlerinde bir tapınma figürü olarak kullanılmıştır. Budizm’de kozmos/kozmetik ağaç olarak biçimlendirilmiş, Şamanizm’de yer-su inancı içerisinde kutsal ağaç figürü olarak tasvir edilmiş; Yahudilikte ve Hıristiyanlıkta kutsal değerinin dışında yasak ağaç ve Noel ağacı olarak da betimlenirken, İslâmiyet’te kutsal bir simge olarak çınar, selvi gibi pek çok ağaç türü ile tasvir edilmiştir. (Görsel 1-2)

Ağaç figürünün kutsal sayılmasının bir diğer sebebi ise yaşayan bir varlık olarak, yapraklarını döküp, sonra tekrar çiçek açması, şifalı meyve vermesi sayesinde dinamik hayatın sembolü olmasıdır. Ağacın kutsal olmasının göstergeleri arasında ağaçlara adak adanması, yemek sunulması, mezarların veya türbelerin yanına dikilmesi, eski inançlarda şeytan ya da kötü ruhları kovma törenlerinde ağaç kullanılması, evi inşa etmeden önce ağaç dikilmesi ve ağacın soyun başlangıcı olduğuna inanılması yer almaktadır.

Görsel 1: Türk Kilimlerinde yer alan hayat ağacı motiflerinden örnekler
(<http://semrabayraktar.blogspot.com/2013/01/turk-tarihinin-ve-kulturunun-kaynagi.html> Erişim tarihi: 14 Mart 2014)

Görsel 2: Ulusal Washington Katedralinde yer alan hayat ağacı motifi
(http://www.winged-heart.com/acatalog/USA_Customers_-_Washington_National_Cathedral_Stained_Glass.html Erişim tarihi: 14 Mart 2014)

Toprağa bağlanan kökleri ve göğe doğru yükselen gövdesiyle yaşamla ölüm arasında bağ kurduğuna inanılan ağaç figürünün günümüzde de kutsal olma durumu devam etmektedir. Öyle ki, heybetli ve yaşlı ağaçlar; onları izleyen insanlar tarafından yücelik duygusu uyandırmakta, saygıyla izlemektedir ve bu yaşlı ağaçlar anıt ağaç olarak da korunmaktadır. (Görsel 3) Diğer bir açıdan ise yaşlı bir ağaç geçirmiş olduğu zamana karşı halen canlı olarak dimdik durmaktadır ve izleyicide ölümsüzlük duygusu uyandırmaktadır. Bu bağlamda ağaç, insanoğlunun sonsuza kadar var olma, ölümsüz olma gibi içgüdüsel duygularının da somut varlığı haline dönüşmektedir.

Görsel 1: Türk Kilimlerinde yer alan hayat ağacı motiflerinden örnekler
(<http://semrabayraktar.blogspot.com/2013/01/turk-tarihinin-ve-kulturunun-kaynagi.html> Erişim tarihi: 14 Mart 2014)

Görsel 4: 4841 yaşındaki bu çam ağacı Ulusal Kaliforniya Ormanı'nda bulunan dünya çapında bilinen en eski organizmadır. (<http://www.mnn.com/earth-matters/wilderness-resources/photos/the-worlds-10-oldest-living-trees/methuselah> Erişim tarihi: 16 Mart 2014)

Yukarıda bahsetmiş olduğumuz gerekçeler doğrultusunda ağaç, insanoğlunun duygu ve düşüncelerini aktarmakta araç olarak kullandığı hem biçimsel hem de içerik bağlamında sanatın konusu olmuştur. Farklı inanışlarda ve kültürlerde değişik formlarda bulunan 'hayat ağacı' tasvir edildiği kültürün dokumacılık, çinicilik, minyatür, çömlekçilik, oymacılık gibi geleneksel el sanatlarının ve resim, heykel, seramik gibi plastik sanatlarının da önemli motifleri arasında yer almaktadır. Bu kapsamda seramik malzeme, kolay şekil alması, plastikliği sayesinde hem iki boyutlu hem de üç boyutlu anlatımlarda 'hayat ağacı figürünün' tasvir edilmesinde sıklıkla kullanılmıştır. Seramik sanatında hayat ağacı figürünün iki boyutlu anlatımlarına genellikle mimari öğeler ve mutfak eşyaları gibi işlevsel formların yüzeylerinde rastlarken, üç boyutlu anlatımları yaygın değildir bu nedenle sıklıkla görülmemektedir. Bu bağlamda günümüzde üretime devam eden Metepec seramik merkezinde üretilen üç boyutlu seramik hayat ağacı heykelleri seramik sanatı açısından önem taşımaktadır.

Geleneksel Metepec Seramik Hayat Ağaçları

Metepec şehri Meksiko'nun 50km batısında yer alan ve 19.yüzyıldan itibaren günümüze kadar seramik üretimine devam eden bir seramik merkezidir. Metepec seramikleri nesilden nesile aktarılan teknik ve bilgilerle günümüzde de özgünlüğü ile Meksika'nın yerel sanatları arasında önemli bir yere sahiptir. Metepec çömlekçiliğinde mutfak gereçleri gibi işlevsel kapların yanı sıra hayat ağacı heykelleri simgesel anlamlarıyla dekoratif amaçla üretilmeye devam edilmektedir. Metepec hayat ağacı heykellerini geleneksel ve çağdaş olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirmek mümkündür. Geleneksel üslupta şekillendirilmiş hayat ağacı heykellerinde genellikle İncil'de yer alan sahneler tasvir edilmektedir. Dini törenlerde kullanılan geleneksel hayat ağaçlarının tepesinde Tanrı'nın bir simgesi yer almakta ve Tanrı imajının altında ise güneş, ay, hayvanlar, Adem ve Havva gibi figürler kullanılarak yaratılış hikayesi anlatılmaktadır.(Görsel 5)

*Görsel 5: Tavuskuşu Hayat ağacı, Meksika Antropoloji Müzesi,
(Fotoğraf: Duygu Kahraman)*

Metepce seramik hayat ağaçlarını biçimsel olarak ele aldığımızda ise üç boyutlu bir anlatım görülmektedir. Hayat ağaçlarının üzerinde Tanrı'ya duyulan şükran duygusunu belirtmek amacıyla yiyecek, içecek ve meyve tasvirleri bulunmaktadır. Geleneksel üslupta renk skalası çok geniş değildir ancak çağdaş örneklerde renk skalasının oldukça geniş olduğu gözlemlenmektedir. Geleneksel seramik hayat ağacı yorumuyla çağdaş üslup arasında yer alan bir diğer fark ise çağdaş Metepce seramik ağaçlarının dinsel anlatımlar dışında kişiye özel olarak da tasarlanabiliyor olmasıdır. Bu farklılıklar doğrultusunda çağdaş Meksikalı seramik sanatçıları tarafından özgün yorumlarla üretilmeye devam edilen ve geleneksel birikimi bugüne taşıyan Metepce seramik hayat ağaçları geçmişten günümüze kadar üretilmeye devam edilmiştir.

Çağdaş Metepce Seramik Hayat Ağaçları

Metepce seramik merkezinde üretim genellikle usta çırak ilişkisi içerisinde, bir miras olarak nesilden nesile aktarılarak devam etmektedir. Bu seramik mirasını günümüze taşıyan önemli ailelerden biri Soteno ailesidir. Soteno aile üyelerinden Tiburcio ve Oscar Soteno devraldıkları 40 yıllık mirası ustaca devam ettirmektedirler ve dini ritüellerde kullanılmak amacıyla ürettikleri geleneksel seramik hayat ağaçlarının yanı sıra kişilerin hayatlarını anlatan tasarımlar da yapmaktadırlar. (Görsel 6-7)

Görsel 6: Juan Quezada'nın hayatını Tiburcio Soteno tarafından yapılmış seramik hayat ağacı
(<http://www.mataortiz.com/arbol/arboljuan.htm> Erişim Tarihi: 20 Mart 2014)

Sanatçı Oscar Soteno elle şekillendirilmiş olduğu, detaylarla dolu seramik hayat ağaçlarında küçük figürleri ve bitkisel öğeleri bir arada kullanmaktadır. 'Day of the Dead Wedding' adlı seramik hayat ağacı sanatçının önemli eserleri arasında yer almaktadır. Soteno'nun toplumsal bir eleştiri ile oluşturduğu eserin merkezinde iskelet figürlerinden oluşan bir düğün seremonisi bulunmaktadır. Figürlerin etrafı ise parlak renklerle Meksika'ya özgü geleneksel çiçek, şeker kamışı gibi bitkisel motifler donatılmıştır.

Görsel 7: Oscar Soteno'ya ait 'Ölülerin düğünü' adlı seramik hayat ağacı
(<http://www.ddfolkart.com/folkart/folkart2/oscarsoteno/daydead.htm> Erişim Tarihi: 20 Mart 2014)

Metepce seramik merkezinde çağdaş sanatçılardan bir diğeri ise Adrian Luis Gonzalez'dir. Sanatçı seramik hayat ağacı heykellerinde yaşam, ölüm ve doğayı konu almaktadır. Gonzalez'in eserlerinde melek, müzisyen ve güneş gibi figürlere sıklıkla rastlanmaktadır. Sanatçı heykellerinde çok renkli bir anlatım yerine pişmiş toprağın rengini ve doğal renk tonlarını kullanmaktadır. (Görsel 8)

Görsel 8: Adrian Luis Gonzalez'e ait seramik hayat ağacı
(<http://www.ddfolkart.com/folkart/adrianluisgonzaleztree.htm> Erişim Tarihi: 20 Mart 2014)

Sanatçı Juan Hernandez Arsaluz ve eşi Metepce seramik merkezinde çalışmalarına devam eden sanatçılar arasında yer almaktadır. Yedi yaşındayken babasının atölyesinde çalışarak seramik ile tanışan sanatçı ilk ödülünü on iki yaşında kazanmıştır. Arsaluz'un seramik hayat ağaçları çok büyük olmamalarına rağmen oldukça fazla detaya sahiptir. (Görsel 9)

Görsel 9: Juan Hernandez Arzaluz'a ait seramik hayat ağacı, yükseklik 19 cm x14 cm
(<http://www.worldnativity.com/collection/?id=3.4.11> Erişim tarihi 20 mart 2014)

DEĞERLENDİRME

Bu araştırma Anadolu Üniversitesi Yayın Teşvik projeleri desteğiyle “Anadolu ve Orta Amerika Ülkelerindeki Çağdaş Seramik Dekorlarının İncelenmesi (No :1306E211)” başlığı altında yapılmıştır. Araştırmamız kapsamında yapılan incelemede hayat ağacı figürünün gerek sembolik gerekse biçimsel özellikleri ile pek çok kültürde dinsel ve sanatsal bir motif olarak kullanıldığı görülmektedir. Böylelikle el sanatlarından inançlara kadar farklı alanlarda karşımıza çıkan hayat ağacı figürü önemli bir kültürel motif haline gelmiştir. Seramik sanatı da hayat ağacı figürünün hem iki boyutlu hem de üç boyutlu anlatımları ile önemli bir çeşitliliğe sahiptir. Meksika’da bulunan Metepec seramik merkezinde üretilen seramik hayat ağacı heykelleri de bu çeşitlilik arasında büyük bir önem taşımaktadır. Metepec seramik merkezinde üretilen seramik hayat ağacı heykelleri Meksika kültürüne ve sanatına dair büyük izler taşımaktadır. Bu bağlamda Meksika toplumunun, inanç ve geleneklerine ışık tutan seramik hayat ağacı heykellerinin günümüz seramik sanatı açısından da önemi tartışılmaz bir gerçektir. Bu noktada, Metepec seramik merkezinde üretime devam eden çağdaş seramik sanatçıların nesilden nesile kendilerine aktarılan mirası ustalıkla devam ettirmeleri, kendi kültürlerine ve geleneksel sanatlarına duydukları saygının ve önemin somut bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

Bayram, S. (1990). *Hayat Ağacı, Kültürümüzdeki Yeri, Önemi Ve Mitlerin Ardındaki Gerçek*. <http://www.sadibayram.com/?page=makaleler&mid=170&id=3> Erişim Tarihi: 16.11.2013

Hünerel Z., Er B.(2012). *Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi*. *Batman University Journal of Life Sciences*, Volume 1, Number 1 p: 179-190

Çobanlı Z.,Özdemir D. (2007). “Talavera Seramikleri” *Seramik Türkiye Dergisi*, No:21 sy: 108-113

Çobanlı Z., Genç P. (2009). “Yirminci Yüzyılda Geleneksel Meksika Seramikleri” *Seramik Türkiye Dergisi* No: 29 sy:134-139

Gallo, R.(2010). *Mexican modernity : the avant-garde and the technological revolution*. Cambridge, Mass. : MIT Press

Levick, M. (1998). *Mexicolor : The spirit of Mexican design*. San Francisco : Chronicle Books

MEGEP(2008), *Seramik Ve Cam Teknolojisi, Ağaç Motifleri*, http://hbogm.meb.gov.tr/modulerprogramlar/kursprogramlari/seramik/moduller/agac_motifleri.pdf

Mulryan, L. H. (2003). *Ceramic trees of life : popular art from Mexico*. Los Angeles : Ucla Fowler Museum of Cultural History

Öztekın, S.(2008). *Dinlerde Hayat Ağacı*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Ve Din Bilimleri (Dinler Tarihi) Anabilim Dalı

Thompson, A. (2001). *Cerámica : Mexican pottery of the 20th century*. Atglen, Pa. : Schiffer

Üçer, Y. (2007). *Metropol-Anlam-Nesne Bağlamında Ağaç*. Yüksek Lisans Eser Metni. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim Anasanat Dalı Resim Programı, İstanbul

Yılmaz, D. (2012). *Protohistorik Dönemde Anadolu'da Hayat Ağacı Motifi*. 3.International Archeology Student Symposium, Antalya

İnternet Kaynakları

http://www.vivaoxacafolkart.com/trees_life/tree_pages/trees_history.html (Erişim tarihi 14 Mart 2014)

<http://www.arts.ucla.edu/magazine/2003s/trees01.htm>(Erişim tarihi 10 Mart 2014)

<http://www.mexican-folk-art-guide.com/tree-of-life.html#.UoE-ahbPPa4>(Erişim tarihi 14 Mart 2014)

http://dipnotkitap.net/DENEME/Anadolu_Motifleri.htm(Erişim tarihi 20 Mart 2014)

<http://www.agaclar.net/forum/yasantimizda-ve-sanatta-bitkiler/10714.htm>(Erişim tarihi 14 Mart 2014)

